

TURYSTYCZNY PRZEWODNIK BEZ RETUSZU

WŁOCHY

Ros Belford

ROUGH GUIDES

Spis treści

WPROWADZENIE

Gdzie się wybrać 5
Kiedy jechać 10
20 Miejsc, które trzeba zobaczyć 12
Trasy 20

PODSTAWY

Jak dojechać 23
Poruszanie się po kraju 25
Noclegi 29
Jedzenie i napoje 31
Media 35
Festiwale 35
Sport i aktywność na świeżym powietrzu 37
Zakupy 38
Praca i studia 39
Niezbędniki podróżnicze 39

PRZEWODNIK

1 Rzym i Lacjum 45
2 Piemont i Dolina Aosty 121
3 Liguria 155
4 Lombardia i jeziora 195
5 Trentino-Alto Adige 275
6 Wenecja i region Veneto 313
7 Friuli-Wenecja Julijska 395
8 Emilia-Romagna 421
9 Toskania 465
10 Umbria 571
11 Le Marche 621
12 Abruzja i Molise 653
13 Kampania 677
14 Apulia 735
15 Basilicata i Kalabria 771
16 Sycylia 797
17 Sardynia 855

KONTEKST

Historia 889
Sztuka włoska 906
Architektura włoska 914
Włoskie kino od A do Z 921
Książki 926
Język włoski 931
Słownik terminów artystycznych i architektonicznych 937

STOPKA REDAKCYJNA I INDEKS 938

MOZAIKI W BAZYLICE ŚW. WITALISA W RAWENNIE

Wprowadzenie
Włochy

Zapytaj Włocha, gdzie najbardziej chciałby mieszkać, a najprawdopodobniej odpowie: „właśnie tutaj" – i rzeczywiście, Włochy mają naprawdę wszystko: jeden z najbardziej różnorodnych i najpiękniejszych krajobrazów w Europie; największy na świecie zbiór skarbów sztuki (wiele z nich można podziwiać w spektakularnych miastach i budynkach); stosunkowo łagodny klimat; a co dla wielu najważniejsze – pyszną i autentyczną kuchnię narodową. Kraj ten nie jest idealny – jego historyczne miasta często uległy zniszczeniu w wyniku rozwoju, poza reprezentacyjnymi zabytkami infrastruktura wyraźnie się nadwyręża, a korupcja jest powszechna – jednak dla turysty wiele starych stereotypów nadal ma swoje uzasadnienie; gdy raz tu przyjedziesz, być może nigdy nie będziesz chciał podróżować nigdzie indziej.

Włochy mogą być najsłynniejszym na świecie celem turystycznym, ale zjednoczonym państwem stały się dopiero w 1861 roku, w związku z czym Włosi często czują większą lojalność wobec swojego regionu niż wobec całego kraju – co przejawia się w różnorodności kuchni, dialektów, krajobrazów i często zróżnicowanym standardzie życia. Jeśli jednak istnieje jedna cecha charakterystyczna dla wszystkich Włochów, to jest nią pełne cieszenie się życiem – widoczne w setkach lokalnych festiwali odbywających się każdego dnia w całym kraju z okazji święta patrona lub lokalnych żniw; w znaczeniu, jakie przywiązuje się do dobrego jedzenia; w obsesji na punkcie ubrań i wizerunku; oraz w codziennym rytuale wspólnego wieczornego spaceru, czyli *passeggiata* – towarzyskiej tradycji celebrowanej zarówno przez młodych, jak i starszych w każdym mieście i wsi w całym kraju.

Nie można też pominąć ogromnego **dziedzictwa kulturowego**: sama Toskania ma więcej zabytków wpisanych na listę dziedzictwa kulturowego niż jakikolwiek inny kraj na świecie; w całych Włoszech znajdują się liczne pozostałości po Imperium Rzymskim, zwłaszcza w samym Rzymie; a każdy region zachował własne relikty tradycji artystycznej powszechnie uznawanej za jedną z najbogatszych na świecie. Jeśli jednak chcesz po prostu odpocząć, nie ma powodu, by się zniechęcać. Jest mnóstwo miejsc, gdzie można po prostu wylegiwać się na plaży – od kurortów z równymi rzędami leżaków i parasoli, ulubionych przez samych Włochów, po ustronne i mniej zagospodarowane zakątki.

WYSPA ELBA, TOSKANIA

A jeśli szukasz aktywnego wypoczynku, nie ma lepszego miejsca: góry rozciągają się na całej długości kraju – od Alp i Dolomitów na północy aż po Apeniny, które stanowią kręgosłup półwyspu; narciarstwo i inne sporty zimowe są uprawiane z wielkim zapałem; a w parkach narodowych kwitnie różnorodna przyroda.

Gdzie się wybrać

Rzym, stolica Włoch i jedyne miasto w kraju, które nie jest przywiązane ani do północy, ani do południa, to niezwykłe miasto, zupełnie niepodobne do żadnego innego, a pod względem zabytków znacznie przewyższa wszystkie inne miejsca w kraju. Jest centralnym punktem regionu **Lacjum**, częściowo ubogiego i miejscami opustoszałego, którego często surowe krajobrazy, zwłaszcza na południe od Rzymu, kontrastują z bardziej wypielęgnowanym pięknem innych obszarów centralnych. **Piemont** i **Lombardia**, położone na północnym zachodzie, tworzą najbogatszy i najbardziej kosmopolityczny region Włoch, a dwa główne ośrodki – Turyn i Mediolan – są jego najbogatszymi miastami. Na południu regiony te są płaskie i mało malownicze, zwłaszcza Lombardia, ale na północy obecność Alp kształtuje charakter każdego z nich: narciarstwo i wędrówki to główne atrakcje, a jeziora i góry Lombardii od dawna są popularnym celem turystycznym. **Liguria**, niewielka nadmorska prowincja na południu, od dawna znana jest jako „włoska riwiera" i przez większą część lata jest odpowiednio zatłoczona przez miłośników słońca. Niemniej jednak jest to piękny odcinek wybrzeża, a jej stolica, Genua, to tętniące życiem,

WŁOCHY
SZWAJCARIA
AUSTRIA
WĘGRY
SŁOWENIA
CHORWACJA
BOŚNIA-
HERCEGOWINA
FRANCJA
SAN
MARINO
ADRIATYK
Korsyka
(FR.)
Elba
metrów
4000
3000
2000
1500
1000
500
200
100
0
Aosta
DOLINA
AOSTY
Sondrio
Como
Bergamo
LOMBARDIA
Bolzano
TRENTINO-
ALTO ADIGE
Trydent
Belluno
FRIULI-
WENEZJA
JULIJSKA
Udine
Triest
Novara
Mediolan
Brescia
Vicenza
Piave
Vercelli
Turyn
Pavia
Adda
Ogio
Werona
Adige
Padua
Wenecja
VENETO
Mantua
Cremona
Pad
Asti
Alessandria
Piacenza
Parma
Ferrara
PIEMONT
EMILIA-
ROMAGNA
Modena
Rawenna
Bolonia
Genua
Savona
LIGURIA
Faenza
Rimini
Pesaro
La Spezia
Ventimiglia
Monte
Carlo
Viareggio
Lucca
Florencja
Urbino
Ancona
Pisa
Arno
Livorno
Arezzo
LE
MARCHE
TOSKANIA
Siena
Cortona
Macerata
Perugia
Ascoli
Piceno
UMBRIA
Grosseto
Terni
Pescara
Viterbo
Tiber
Rieti
L'Aquila
LACJUM
ABRUZJA
Civitavecchia
RZYM

MOLISE
Campobasso
Foggia
Formia
Benevento
Bari
Volturno
KAMPANIA
APULIA
Neapol
Wyspy Pontyjskie
Ischia
Salerno
Potenza
Matera
Brindisi
Taranto
Capri
BASILICATA
Lecce
Porto Torres
Olbia
Sassari
Sardynia
MORZE TYRREŃSKIE
KALABRIA
Cosenza
Iglesias
Cagliari
Catanzaro
Ustica
Wyspy Eolskie
Messyna
Palermo
Reggio di Calabria
Trapani
Egady
Enna
Mazara del Vallo
Catania
MORZE JOŃSKIE
Agrigento
Sycylia
Siracusa
Ragusa
Pantelleria
N
ALGERIA
TUNEZJA
0
100
kilometrów

CIEKAWOSTKI

- Napoleon twierdził, że Włochy są „zbyt długie" – i trudno się z tym nie zgodzić. **Odległość** od „czubka" kraju do jego północnej granicy wynosi około 1380 km.
- Włochy stały się **państwem narodowym** w 1861 roku za panowania króla Wiktora Emanuela II, a od 1946 roku, kiedy to w wyniku powszechnego referendum zniesiono monarchię, są **republiką demokratyczną**.
- **Parlament** składa się z dwóch izb: Senatu (315 mandatów) i Izby Deputowanych (630 mandatów); kadencja obu izb trwa pięć lat. Kraj ma wybieranego **prezydenta**, ale rzeczywista władza spoczywa w rękach **premiera**, który zazwyczaj jest liderem partii posiadającej największą większość w Izbie Deputowanych.
- Liczba ludności Włoch wynosi nieco poniżej 60 milionów, z czego prawie trzy miliony mieszka w stolicy, Rzymie. Kraj jest podzielony geograficznie i administracyjnie na dwadzieścia regionów, z których pięć ma status autonomiczny.
- Włochy mają jeden z najniższych **wskaźników urodzeń** w Europie, a dwadzieścia procent ludności ma ponad 65 lat.
- Przeciętny Włoch zjada rocznie 23 kg **makaronu**, a naród wypija oszałamiającą liczbę czternastu miliardów filiżanek **kawy** rocznie.

ruchliwe miasto portowe o długiej tradycji żeglarskiej.

Wiele z najbardziej spektakularnych górskich krajobrazów znajduje się w mniejszych regionach północnych. Na dalekim północnym zachodzie leży niewielka, dwujęzyczna **Dolina Aosty**, gdzie znajdują się jedne z najczęściej odwiedzanych ośrodków narciarskich w kraju, a region ten otaczają najwyższe szczyty Alp – Matterhorn i Mont Blanc. Na północnym wschodzie **Trentino-Alto Adige**, kolejny region dwujęzyczny, w którym granica państwowa jest szczególnie nieostra, wyznacza początek pasma Dolomitów, gdzie pośród jednych z najbardziej zapadających w pamięć krajobrazów kraju leży największy park narodowy Włoch – Stelvio.

Dolomity rozciągają się na północno-wschodnie regiony **Wenecji Euganejskiej** i **Friuli-Wenecji Julijskiej**. Jednak głównym punktem zainteresowania jest tu oczywiście Wenecja: wyjątkowe miasto, równie piękne, jak sugeruje jego reputacja (choć oznacza to, że nie będziesz jedyną osobą, która je docenia). Jeśli tłumy są dla Ciebie zbyt uciążliwe, możesz odwiedzić szereg historycznych miast położonych poza Wenecją – Weronę, Padwę i Vicenzę, z których każde jest atrakcją samą w sobie, choć pozostaje nieco w cieniu swojego słynnego sąsiada. Na południu region **Emilia-Romagna** był sercem powojennego boomu przemysłowego we Włoszech i cieszy się standardem życia porównywalnym z Piemontem i Lombardią, choć jest również tradycyjną twierdzą włoskiej lewicy. Jego wybrzeże jest popularne wśród Włochów, a Rimini to chyba najbardziej krzykliwy (i najmodniejszy) nadmorski kurort we Włoszech, słynący z życia nocnego. Być może jednak lepiej będzie całkowicie zignorować plaże i skoncentrować się na historycznych centrach Rawenny, Ferrary, Parmy oraz stolicy regionu – Bolonii, jednego z najbardziej tętniących życiem, najbardziej historycznych, ale najmniej docenianych miast we Włoszech – a także tradycyjnej stolicy gastronomicznej i akademickiej kraju.

Środkowe Włochy reprezentują prawdopodobnie najczęściej wyobrażany obraz tego kraju, a **Toskania**, ze swoimi klasycznymi, falistymi krajobrazami i miastami pełnymi dzieł sztuki – Florencją, Pizą i Sieną, by wymienić tylko trzy najbardziej znane – jest jednym z najczęściej odwiedzanych regionów. Sąsiednia **Umbria** jest podobna pod każdym względem z wyjątkiem liczby turystów, choć z roku na rok robi się tam coraz bardziej tłoczno, ponieważ turyści tłumnie przybywają do miast, takich jak Perugia, Spoleto i Asyż. Jeszcze dalej na wschód **region Marche** podąża tą samą drogą, a stare kamienne domki przekształcane są w domy wakacyjne należące do obcokrajowców; głównymi

atrakcjami regionu są starożytne miasta Urbino i Ascoli Piceno. Na południe od Marche wzgórza przechodzą w góry w sąsiadujących ze sobą regionach **Abruzji** i **Molise**, jednym z najbardziej odległych obszarów Włoch, którego centrum stanowi jeden z najwyższych szczytów kraju – Gran Sasso d'Italia.

Właściwe południe zaczyna się od regionu **Kampanii**, której stolicą jest Neapol – wyjątkowe, niezapomniane miasto, duchowe serce południowych Włoch. Znajduje się ono w pobliżu jednych z najwspanialszych starożytnych zabytków Włoch – Pompejów i Herkulanum – nie wspominając już o najbardziej spektakularnym odcinku wybrzeża w okolicy Amalfi i wyspach w jego zatoce, z których najsłynniejsza to Capri. **Basilicata** i **Kalabria**, tworzące podbicie i palce włoskiego buta, to trudniejsze do zwiedzania tereny, ale wciąż warte odwiedzenia; nacisk kładziony jest tu mniej na sztukę, a bardziej na krajobrazy oraz spokojne, stosunkowo dziewicze wybrzeża. **Apulia**, „pięta" Włoch, również

CIEKAWOSTKI O WŁOSKICH LODACH

Smak prawdziwych włoskich lodów, spożywanych we Włoszech, jest nie do pobicia. **Gelato** to ulubiony deser tego kraju i nie ma lepszego sposobu na zakończenie dnia, tak jak robią to miejscowi, niż spacer po ulicach z rożkiem w dłoni, ciesząc się chłodem wieczoru. Włoskie lody są naprawdę lepsze niż jakiekolwiek inne, a podobnie jak w przypadku większości włoskich potraw wynika to z wykorzystania lokalnego pełnego mleka i jajek oraz nacisku na naturalne metody produkcji i pochodzenie składników (pistacje z Bronte na Sycylii, cytryny z Amalfi, orzechy laskowe z Langhe w Piemoncie).

Wszędzie, z wyjątkiem najmniejszych wiosek, znajduje się co najmniej jedna *gelateria*. Jeśli chcesz spróbować tego, co najlepsze, unikaj miejsc, gdzie *lody* są wyeksponowane w postaci puszystych, ubitych kopców – objętość ta jest uzyskiwana dzięki sztucznym zagęszczaczom – i trzymaj się z dala od lodów o jaskrawych kolorach, co jest pewnym znakiem obecności chemicznych dodatków. Zazwyczaj do wyboru jest prawdziwa feeria **smaków** (*gusti*). Wszędzie znajdziesz klasyki – takie jak cytryna (*limone*) i orzech laskowy (*nocciola*) – a często spotkasz też nowatorskie smaki, przy czym obecny trend na *lody* o smaku pikantnym dociera nawet *do lodziarni* w małych miasteczkach. Kto ma ochotę na gałkę lodów o smaku gorgonzoli lub szarpanej wieprzowiny?

WŁOSKA PIŁKA NOŻNA

Calcio – piłka nożna – to narodowy sport Włoch, cieszący się ogromną popularnością w całym kraju. Zazwyczaj można zdobyć bilety na mecz jednej z czołowych drużyn – o ile nie grają one przeciwko sobie – i jest to jedno z najlepszych wprowadzeń do współczesnej kultury włoskiej, jakie można znaleźć.

Od czasów II wojny światowej włoska piłka nożna jest zdominowana przez **Inter** i **AC Milan** (z Mediolanu) oraz **Juventus** (z Turynu), które łącznie zdobyły tytuł *scudetto*, czyli mistrzostwo **Serie A** (najwyższej ligi we Włoszech), ponad 70 razy. O angielskich korzeniach tej dyscypliny świadczy fakt, że AC Milan, a także inny wielki klub – Genoa – nadal używają zangielszczonych nazw i umieszczają krzyż św. Jerzego w swoich herbach. Niestety, kolejną rzeczą przejętą od Anglików jest chuligaństwo, które pozostaje problemem we włoskiej piłce nożnej, podobnie jak ukryty rasizm oraz – co być może najbardziej znane – korupcja – kraj ten dotknęła seria skandali, z których najnowszym jest afera związana z ustawianiem meczów „Last Bet", w ramach której od 2011 roku prowadzono dochodzenia wobec ponad stu osób, w tym znanych piłkarzy. Oprócz Juventusu, AC Milanu i Interu, dobre wyniki osiągają regularnie dwa rzymskie kluby: **AS Roma** oraz, w mniejszym stopniu, **SS Lazio**, choć w ostatnich latach blask Lazio nieco przygasł, a jego kibice są postrzegani jako jedni z najgorszych przedstawicieli skrajnej prawicowej frakcji we Włoszech. W Toskanii **Fiorentina** uważa się za wielki klub, podczas gdy na południu **Napoli** zaczyna ponownie przeżywać swoje „dni chwały" z lat osiemdziesiątych, kiedy to klubem kierował Diego Maradona, choć nadal ma trudności z zapełnieniem swojego gigantycznego stadionu o pojemności osiemdziesięciu tysięcy widzów. W przewodniku zamieściliśmy szczegółowe informacje na temat klubów z dużych miast, ale gdziekolwiek się znajdziesz, sięgnij po jedną z trzech włoskich gazet sportowych – *„Gazzetta dello Sport"*, *„Corriere dello Sport"* i *„Tuttosport"* – aby dowiedzieć się, co się dzieje.

kryje w sobie niedoceniane atrakcje, w szczególności krajobrazy półwyspu Gargano, atmosferę przypominającą suki panującą w jej stolicy, Bari, oraz barokowe wspaniałości Lecce na dalekim południu. Jeśli chodzi o **Sycylię**, wyspa ta jest naprawdę miejscem na osobności, oferującym szeroki wachlarz atrakcji – od jednych z najlepiej zachowanych skarbów hellenistycznych w Europie po kilka najbardziej atrakcyjnych włoskich kurortów nadmorskich w Taorminie i Cefalù, nie wspominając już o przepięknych krajobrazach wyżynnych. Znajdując się tak daleko na południu, jesteś bliżej Afryki niż Mediolanu, co widać w klimacie, architekturze i kuchni – na zachodzie wyspy kuskus pojawia się w wielu menu. Również **Sardynia** wydaje się odległa od włoskiego lądu stałego, zwłaszcza w jej stosunkowo mało odkrytym interiorze, choć możesz po prostu zadowolić się leniwym wypoczynkiem na jej pięknych plażach, które należą do najlepszych we Włoszech.

Kiedy jechać

Jeśli planujesz odwiedzić popularne obszary, zwłaszcza nadmorskie kurorty, unikaj lipca, a zwłaszcza sierpnia, kiedy pogoda bywa zbyt upalna, a tłumy osiągają szczyt. W sierpniu, kiedy większość Włochów jest na wakacjach, w kurortach można spodziewać się wyjątkowego tłoku, a atmosfera w głównych miastach historycznych – Rzymie, Florencji, Wenecji – będzie nieco sztuczna, ponieważ jedynymi ludźmi w okolicy są inni turyści. Najlepszy czas na wizytę, pod względem pogody i braku tłumów, to okres od kwietnia do czerwca oraz wrzesień lub październik. Jeśli jednak planujesz kąpiel, pamiętaj, że poza okresem od maja do września wystarczająco ciepło będzie prawdopodobnie tylko na południu kraju. Więcej informacji oraz tabelę temperatur znajdziesz w rozdziale „Podstawowy" (patrz str. 39).

Wybór autorów

Nasi autorzy przez lata przemierzali Włochy wzdłuż i wszerz, odwiedzając zarówno słynne na całym świecie zabytki, jak i odległe, nieodkryte przez turystów zakątki; poniżej przedstawiamy ich ulubione miejsca we Włoszech.

Wybierz się na plażę Dzięki 7600 km linii brzegowej Włochy to świetne miejsce na wypoczynek na plaży. Uwielbiamy Levanto w Ligurii, znane z surfingu (patrz str. 186), surowe Torre Guaceto w Apulii (patrz str. 760) oraz piękny i dziki rezerwat przyrody Riserva Naturale di Vendicari na Sycylii (patrz str. 842).

Nieskażone miasteczka Nigdzie w Europie nie ma tak wielu miasteczek i wiosek, w których czas wydaje się stać w miejscu. Nasze ulubione? Pałace i portyki w Ferrarze w Emilii-Romanii (patrz str. 447), doskonale zachowana wioska Pienza w Toskanii (patrz str. 556), klimatyczne Urbino w regionie Marche, jedna z kulturalnych stolic renesansu (patrz str. 622), oraz barokowa fantazja Lecce w Apulii (patrz str. 762).

Starożytne miejsca Do najciekawszych należą Ostia Antica w Lacjum (patrz str. 102), Paestum w Kampanii (patrz str. 733), Agrigento na Sycylii (patrz str. 846), Su Nuraxi na Sardynii (patrz str. 868) oraz niesamowite neolityczne Sassi w Materze w Basilicacie (patrz str. 777).

Gorąco, gorąco, gorąco? Włochy leżą w samym sercu najbardziej wulkanicznych regionów Europy, co można doświadczyć na własnej skórze, wspinając się na Wezuwiusza (patrz str. 704), Etnę (patrz str. 829) lub Stromboli (patrz str. 823).

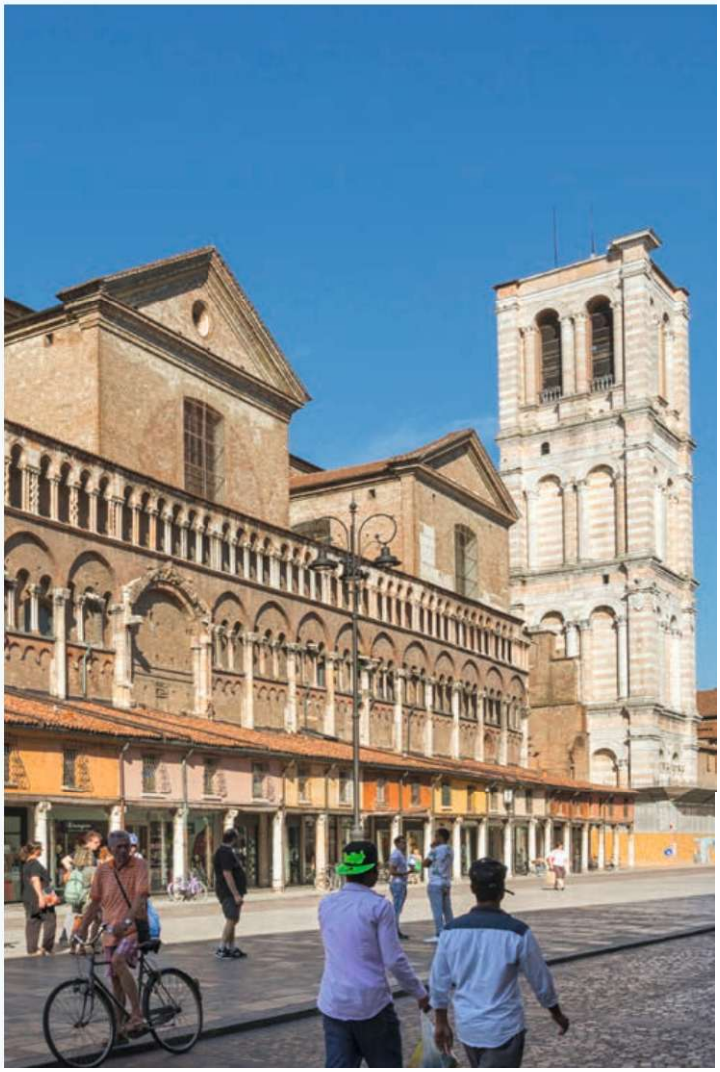
Podróże samochodowe Istnieje mnóstwo wspaniałych tras, między innymi spektakularna droga wzdłuż Wybrzeża Amalfi w Kampanii (patrz str. 725), droga Chiantigiana w Toskanii (patrz str. 507), nadmorska droga z Alghero do Bosa na Sardynii (patrz str. 870) oraz Wielka Droga Dolomitów w Trentino-Alto Adige (patrz str. 276).

Podziemne Włochy Włochy obfitują w podziemne cuda, takie jak niesamowite jaskinie w Toirano w Ligurii (patrz str. 177), katakumby w Rzymie (patrz str. 79) i Palermo (patrz str. 801) oraz Napoli Sotterranea – labirynt starożytnych kanałów pod Neapolem w Kampanii (patrz str. 686).

Nasze rekomendacje nie kończą się na tym. W całym przewodniku zaznaczyliśmy nasze ulubione miejsca – idealnie położony hotel, klimatyczną kawiarnię, wyjątkową restaurację – oznaczając je symbolem ★

LEVANTO, LIGURIA

PIAZZA TRENTO E TRIESTE, FERRARA

20

miejsc, które trzeba zobaczyć

Nie da się podczas jednej podróży zobaczyć wszystkiego, co Włochy mają do zaoferowania – i nie sugerujemy, abyś nawet próbował. Poniżej przedstawiamy wybrane atrakcje tego kraju, w przypadkowej kolejności: wyjątkowe budowle i starożytne zabytki, spektakularne cuda natury, wyśmienite jedzenie i idylliczne plaże. Każda z tych atrakcji ma odnośnik do strony w przewodniku, gdzie można znaleźć więcej informacji. Kolorowe numery odnoszą się do rozdziałów w sekcji przewodnika.

2

3

4

1 WYBRZEŻE AMALFI

Patrz str. 725

Każdy powinien przynajmniej raz w życiu zobaczyć zachwycające Wybrzeże Amalfi.

2 GALERIA UFFIZI WE FLORENCJI

Patrz str. 479

Jedna z najsłynniejszych kolekcji dzieł sztuki we Włoszech i najważniejsza atrakcja Florencji.

3 PIZZA NEAPOLITAŃSKA

Patrz str. 681

Pizzę można zjeść w całych Włoszech, ale nigdzie nie smakuje tak dobrze jak w jej ojczyźnie – Neapolu.

4 MUZEA WATYKAŃSKIE, RZYM

Patrz str. 86

Największa i najbogatsza kolekcja dzieł sztuki i kultury na świecie. Trzeba być szalonym, żeby to przegapić.

5 GRECKIE RUINY NA SYCYLII

Patrz str. 827, 838 i 846

Starożytne teatry w Syrakuzach i Taorminie stanowią wspaniałe letnie sceny dla greckich dramatów, a kompleks świątynny w pobliskim Agrigento jest jednym z najpiękniejszych tego typu miejsc poza samą Grecją.

5

6

7

8

6 DOLOMITY

Patrz str. 286

Postrzępiony krajobraz to idealne miejsce do wędrówek, poprzecinane spektakularnymi szlakami.

7 MATERA

Patrz str. 777

To wyjątkowe miasto, przecięte wąwozem, w którym znajdują się tysiące *Sassi* – jaskiń mieszkalnych, w których ludzie mieszkali aż do lat 50. XX wieku.

8 BAZYLIKA ŚW. FRANCISZKA W ASYŻU

Patrz str. 590

Miejsce spoczynku św. Franciszka i jeden z najwspanialszych kościołów z freskami Giotta i Simone Martiniego.

9 CENTRUM RZYMU

Patrz str. 54

W Rzymie jest tak wiele do zobaczenia, że spacerując po starej części miasta, na każdym kroku można natknąć się na jakąś niespodziankę – czy to starożytny posąg, wspaniałą barokową fontannę, czy tętniący życiem plac.

10 „OSTATNIA WIECZERZA", MEDIOLAN

Patrz str. 213

Fresk Leonarda da Vinci na ścianie kościoła Santa Maria delle Grazie jest jednym z najbardziej znanych obrazów na świecie.

11 LECCE
Patrz str. 762
To tętniące życiem miasto, pełne barokowej architektury i bogato zdobionych kościołów, jest jedną z obowiązkowych atrakcji południowych Włoch.

12 PIAZZA SAN MARCO, WENECJA
Patrz str. 319
Niezależnie od tego, czy jest tu tłoczno, czy nie, jest to jedna z najwspanialszych przestrzeni miejskich w Europie i miejsce, w którym znajduje się najbardziej egzotyczna katedra we Włoszech.

13 JEZIORO COMO
Patrz str. 240
Jeśli uda ci się uciec od tłumów, Como w regionie włoskich jezior jest absolutnie urzekające, oferując oszałamiające krajobrazy i mnóstwo atrakcji.

14 FRESKI GIOTTA, PADWA
Patrz str. 366
Freski tego artysty w Cappella degli Scrovegni w Padwie stanowią jedno z największych dzieł sztuki europejskiej.

15 AGROTURYSTYKA
Patrz str. 30
Pobyt na farmie i wypoczynek na wsi to jedna z mniej znanych atrakcji Włoch, a miejsca te mogą należeć do najbardziej spektakularnych i sielankowych miejsc noclegowych w kraju.

13

14

15

16 PLAŻE SARDYNII

Patrz str. 884

We Włoszech jest mnóstwo miejsc, gdzie można rozkoszować się słońcem, ale wybrzeże Sardynii należy do najpiękniejszych.

17 KATEDRA WE FLORENCJI

Patrz str. 473

Kopuła katedry jest rozpoznawalna na pierwszy rzut oka i stanowi jedno z największych osiągnięć inżynierii na świecie.

18 URBINO

Patrz str. 622

To tak zwane „miasto idealne" i stolica sztuki, stworzone przez Federico da Montefeltro, kwintesencję człowieka renesansu, jest jednym z najbardziej zapadających w pamięć włoskich miast prowincjonalnych.

19 PARK NARODOWY ABRUZJI

Patrz str. 665

Trzeci co do wielkości park narodowy we Włoszech i prawdopodobnie najbardziej dziki, oferujący wspaniałe trasy spacerowe i bogatą faunę.

20 POMPEJE I HERKULANUM

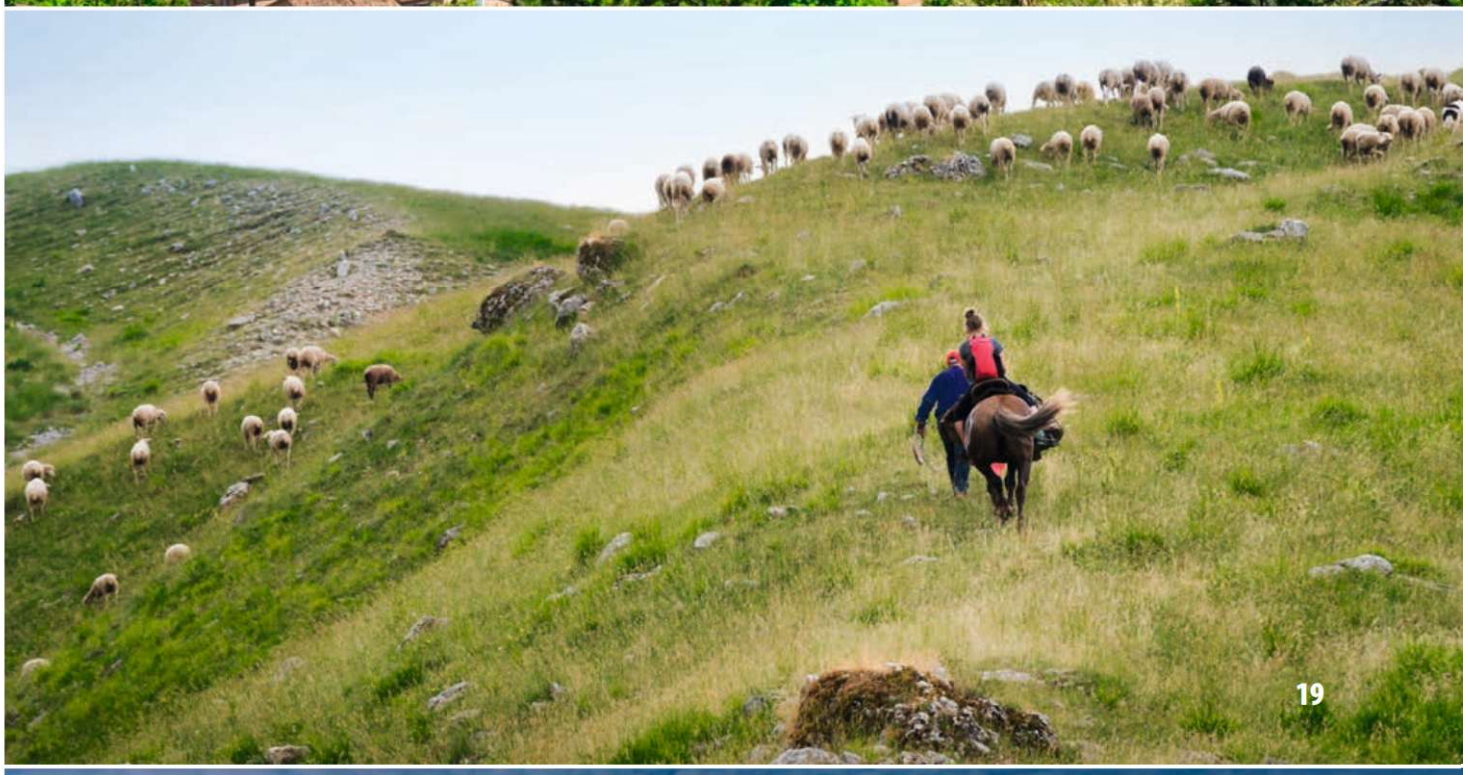
Patrz str. 703 i 705

Dwa najlepiej zachowane rzymskie stanowiska archeologiczne w kraju, zniszczone, a jednocześnie zachowane dzięki erupcji Wezuwiusza w 79 r. n.e.

18

19

20

Trasy

Włochy to rozległy i złożony kraj, którego nie da się w pełni poznać podczas jednej wizyty; właściwe doświadczenie i docenienie tego kraju we wszystkich jego aspektach to prawdopodobnie zadanie na całe życie. Niemniej jednak prędzej czy później trzeba będzie zdecydować, gdzie się wybrać; przygotowaliśmy kilka propozycji tras, które mogą Państwu w tym pomóc. Poniższe wycieczki dają przedsmak tego, co ten kraj ma do zaoferowania oraz tego, co możemy dla Ciebie zaplanować i zarezerwować na stronie www.roughguides.com/trips.

WŁOCHY DLA SMAKOSZY

Kiedy myślisz o Włoszech, myślisz o jedzeniu, a dzięki tak wielu regionalnym różnicom wszędzie, gdzie się wybierzesz, możesz spróbować czegoś innego.

❶ **Alba, Piemont** Jeśli przyjedziesz tu o odpowiedniej porze roku, być może uda Ci się spróbować niezwykłych białych trufli z tego miasta; a o każdej porze możesz skosztować doskonałego lokalnego wina. Patrz str. 140

❷ **Genua, Liguria** Kuchnia Ligurii, a w szczególności Genui, należy do najbardziej charakterystycznych w całym kraju: to ojczyzna pesto, focacci, *farinaty* oraz wspaniałych ryb i owoców morza. Patrz str. 156

❸ **Bolonia, Emilia-Romania** Uważana za kulinarną stolicę Włoch i zdecydowanie najlepsze miejsce na kurs doskonalenia umiejętności w zakresie kuchni włoskiej. Patrz str. 422

❹ **Rzym** „Cucina povera" z Rzymu nie jest najbardziej znaną kuchnią regionalną w kraju, ale należy do najsmaczniejszych, oferując wyraziste dania z makaronem oraz skupiając się na podrobach i tańszych kawałkach mięsa – idealna dla bardziej odważnych smakoszy. Patrz str. 46

❺ **Neapol, Kampania** Skosztuj pizzy w mieście, w którym została wynaleziona. Patrz str. 678

❻ **Sycylia** Dzięki wpływom kulinarnym z Arabii, Hiszpanii i Grecji kuchnia sycylijska jest wyjątkowa, a do spróbowania jest mnóstwo kuszących specjałów, od *caponaty* po *cannoli*. Patrz str. 798

WŁOCHY NA ŚWIEŻYM POWIETRZU: GÓRY I WODA

Włochy oferują wspaniałą mieszankę wysokich gór, jezior i morza, co czyni je idealnym krajem na wakacje na świeżym powietrzu.

❶ **Gran Paradiso, Dolina Aosty** Jedne z najpiękniejszych i najlepiej zorganizowanych tras trekkingowych na dużych wysokościach w całym kraju. Patrz str. 150

❷ **Alta Via, Liguria** Ten długodystansowy szlak turystyczny na dużych wysokościach prowadzi przez całą Ligurię i pozwala poznać ten region z zupełnie innej perspektywy niż kurorty nadmorskie. Patrz str. 179

❸ **Riva del Garda, Lombardia** Nie ma w całym kraju lepszego miejsca do uprawiania windsurfingu i żeglarstwa na wysokim poziomie. Patrz str. 267

Stwórz własny plan podróży z Rough Guides. Niezależnie od tego, czy szukasz przygody, czy rodzinnych wakacji, mamy dla Ciebie wycieczkę ze wszystkimi atrakcjami, które lubisz, i zabytkami, które chcesz zobaczyć. Wszystkie nasze wycieczki są opracowywane przez lokalnych ekspertów, którzy potrafią wydobyć z danego miejsca to, co najlepsze. Odwiedź stronę **www.roughguides.com/trips**, aby porozmawiać z jednym z naszych agentów turystycznych.